

ВНЕДРЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ИДЕЙ НЕМЕЦКОГО ОПЫТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНЫ

В статье осуществлён сравнительный анализ профессиональной подготовки старшеклассников в Германии и Украине. Выявлены прогрессивные идеи опыта профессиональной подготовки старшеклассников в заведениях среднего образования второй ступени в Германии и определены возможности их использования в образовательном пространстве Украины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка старшеклассников, заведения среднего образования второй ступени Германии, дуальная система образования, организация, содержание, формы и методы профессиональной подготовки.

T. Kozak

IMPLEMENTING GERMAN EXPERIENCE PROGRESSIVE IDEAS OF SENIOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS PROFESSIONAL TRAINING IN THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE

The article deals with a comparative analysis of senior pupils professional training in Germany and Ukraine, establishes the progressive ideas of German senior secondary school students professional training in second-level educational establishments and identifies the possibility of their use in the educational space of Ukraine.

Keywords: senior secondary school students' professional training, German second-level educational establishments, dual educational system, organization, content, professional training forms and methods.

УДК 378.147:371 (075.8)

Н. В. Стефіна

ДО ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто теоретичні положення щодо розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва та конкретизовано сутність означеного феномену.

Ключові слова: творчість, розвиток, творчий розвиток, молодший школяр, урок музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції щодо розвитку освіти. З'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадянах. Але все ж таки творчий розвиток особистості залишається одним із найменш вивчених розділів педагогіки, музичної зокрема, і це очевидно. Зумовлено це, на наш погляд, тим, що ще до недавнього часу наша педагогічна наука, музично – педагогічна зокрема, орієнтувалась на масовість, а не на яскраву індивідуальність учня, хоча саме педагогічний розвиток особистості внаслідок своєї складності та унікальності потребує найбільшої педагогічної турботи, особливо тоді, коли мова йде про молодших школярів.

У цьому контексті аналізується роль музичного мистецтва, результатом впливу якого є емоційний, інтелектуальний та творчий розвиток особистості дитини. Саме перед учителем музичного мистецтва в початкових класах постає завдання формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури. Зрозуміло, що формування музичної культури учнів неможливе без розвитку їх музикальності, а саме творчості. Розвиваючи дитячу творчість, ми закладаємо фундамент для формування музичної

культури особистості. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає безліч проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема творчого розвитку молодших школярів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема творчого розвитку особистості багатогранна і різнопланова, досліджується в різних аспектах: філософському, психологічному, мистецтвознавчому, педагогічному, музикознавчому, музично-педагогічному.

Філософська наука розглядає творчий розвиток як найвищу форму розвитку людини, результатом діяльності якої є якісно нові матеріальні й духовні цінності [22].

На сьогоднішній день є значна кількість психологічних, педагогічних досліджень з проблемами творчого розвитку особистості (В. І. Лозова [13], Я. О. Пономарьов [21], О. О. Лук [14], С. Д. Максименко [15], В. О. Сухомлинський [26], Б. М. Теплов [27] та інші). Психологи вивчають психічні утворення, які визначають здібності до творчої музичної діяльності (Б. Ананьєв [1], Л. Виготський [5], А. Леонт'єв [11], В. Роменець [22], Б. Теплов [27]).

У музикознавчому аспекті досліджуються механізми впливу музики на людей у зв'язку з їх психічною організацією (Б. Асаф'єв [2], Т. Бабаджан [3], В. Медушевський [16], С. Назайкінський [18], А. Сохор [24] та інші).

Велика увага вивченню музичної творчості дітей приділяється і в галузі музичної педагогіки (Б. В. Асаф'єв [2], Н. А. Ветлугіна [4], Д. Б. Кабалевський [7], Е. П. Печерська [20], Б. Яворський [28] та інші).

У сучасній музичній педагогіці проблему творчого розвитку молодших школярів розробляють О. Коваль [8], О. Лобова [12], Е. Печерська [20], О. Ростовський [23].

Видатний педагог-музикант Н. Ветлугіна впевнена, що сучасне виховання повинне формувати людину нового типу, здатну до активної творчої діяльності, отже наголошує, що: «Мистецтво, зокрема музика, приховує у собі великі можливості для творчого розвитку підростаючого покоління» [4, с. 90].

Мета статті полягає у розгляді теоретичних положень щодо творчого розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва та конкретизації сутності означеного феномену.

Виклад основного матеріалу. Орієнтація вітчизняної освіти на всебічний розвиток особистості передбачає значне посилення розвивальної та виховної функцій, реалізація яких пов'язана перш за все з досвідом творчої діяльності особистості та її досвідом емоційно-оцінного ставлення до світу.

Акцентування значення музичного мистецтва (поряд з іншими видами мистецтва) у сучасній загальноосвітній школі дозволяє розглядати у ролі істотного елемента змісту освіти досвід музично-творчої діяльності. Але у процесі розв'язання проблеми творчого розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва виникає ряд суперечностей: між метою і завданням інноваційної системи гуманітарної освіти та традиційним змістом і технологіями викладання в загальноосвітніх школах; між значним творчим потенціалом музичного мистецтва і недостатньою його реалізацією в навчально-виховній практиці.

Досліджуючи проблему творчого розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва, варто, на наш погляд, дізнатися, що ж являє собою «розвиток».

Так філософи, наприклад, розглядають «розвиток» як незворотну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних і ідеальних об'єктів [22].

У психології розвиток, перш за все характеризується якісними змінами, появою новоутворень, нових механізмів, процесів, структур. За Б. Г. Ананьєвим [1], Л. С. Виготським [5], С. Д. Максименко [15] розвиток – це складний інволюційно-еволюційний рух, в ході якого відбуваються регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині. Вчені виділяють такі типи розвитку: 1) преформований; 2) непреформований. Преформований тип розвитку – це такий тип, коли є чітко визначені, закріплені й зафіксовані стадії та кінцевий результат розвитку. Прикладом такого є ембріональний розвиток. Непреформований тип розвитку не визначений наперед, тобто непередбачений. На нашій планеті він більш поширений: це й розвиток Галактики, Землі, біологічна еволюція, розвиток суспільства, а також процес психічного розвитку дитини. Отже, у психології розвиток – це специфічний процес змін, результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес

сходження від нижчого до вищого, від простого до складного.

Відомий український психолог Г. С. Костюк зазначає, що «розвиток» – це безперервний процес, що виявляється у кількісних змінах людської істоти, тобто збільшення одних і зменшення інших ознак (фізичних, фізіологічних, психічних тощо). Однак він не зводиться до кількісних змін, до зростання того, що вже є, а включає «перерви безперервності», тобто повні якісні зміни. Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку і зникнення старих [9, с. 59].

На нашу думку, розвиток – це поступовий процес, який не має закінчення, наслідком якого є виникнення чогось нового, кращого.

Творчість людини – це складне, багатогранне, суперечливе і таємниче явище, що охоплює чимало сфер буття. Проблема творчості розглядається у різних галузях знання: філософії, психології, педагогіці, соціології, мистецтвознавстві тощо. У науковій літературі, присвяченій з проблем творчості дається велика кількість визначень поняття «творчість».

Філософія розглядає творчість як сферу людської діяльності, здатність людини до її здійснення, а також найвищу форму розвитку і взаємобуття людини і суспільства, в процесі якої створюються якісно нові моральні та духовні цінності [22].

Представниками теорії творчості у філософії, зокрема Б. В. Новіковим, творча діяльність розглядається як найбільш розвинена форма розвитку. Особливістю поступу сучасного суспільства він вважає розвиток людства за вектором «від суспільства працюючих до суспільства створюючих» [22, с. 68].

У психологічній науці «творчість» визначається як форма взаємодії людини зі світом, сенс існування людини, але головне як фактор самовираження, саморозвитку особистості. Наприклад, в дослідженнях В. О. Моляко [17], Ж. Піаже [22], Я. О. Пономарьова [21], В. А. Роменця [22] та ряду інших учених творчість є специфічною для людини формою взаємодії зі світом, яка створює передумови для її духовного розвитку.

Психологи О. Петровський та М. Ярошевський наголошують, що «творчість», творча діяльність у результаті передбачає створення нових матеріальних та духовних цінностей [19, с. 121].

На думку С. Гончаренко, творчість, являє собою «продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності» [6, с. 270].

Так, М. О. Лазарев розглядає «творчість» як провідну інтегровану рису творчої особистості й творчої діяльності, що виявляється в стані готовності, а також в якості цієї діяльності. Він стверджує, що творча активність залежить від рівня розвитку особистості і водночас є незамінною умовою самого розвитку особистості [10, с. 31].

Пояснюючи свою позицію з питань творчості, творчої діяльності, відомий психолог Л. Виготський зазначає, що «творчою ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або ж побудовою розуму чи почуття, які виявляються тільки в самій людині, сприяють її особистісному зростанню та творчому самоствердженню» [5, с. 103].

Узагальнюючи вищесказане, ми трактуємо творчість, як діяльність, результат якої має ознаки корисності і суб'єктивної (для особистості) або об'єктивної (для суспільства) новизни. Розглядаючи творчість молодших школярів на уроках музичного мистецтва, ми маємо на увазі перш за все суб'єктивну новизну творчого продукту.

Об'єднуючи два поняття – «творчість» і «розвиток» – ми можемо сказати, що «творчий розвиток» особистості молодшого школяра – якісний процес проходження від нижчого до вищого, вихід на новий духовно-ціннісний рівень за допомогою імпровізування, повторення, наслідування, самовираження, підґрунтям чого є творчі задатки, творчі здібності, знання, вміння, навички, потреби, інтереси, мотиви, творча активність, творча діяльність. Таким чином, ми пропонуємо структуру творчого розвитку молодших школярів.

Рис. 1. Структура творчого розвитку молодших школярів

Серед характерологічних особливостей творчого розвитку особистості Л. Виготський [6], М. Лазарев [10], О. О. Лук [13] виділяють:

- потребу в самореалізації;
- самостійність;
- відхилення від шаблону;
- оригінальність;
- ініціативність;
- наполегливість;
- високу самоорганізацію;
- відповідальність;
- неординарність;
- працездатність.

Узагальнюючи теоретичні положення Н. Ветлугіної [4], Д. Кабалевського [7], О. Лобової [12], Е. Печерської [20], О. Ростовського [23], ми визначаємо такі основні елементи, які складають структуру творчого розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва:

1) здібності до сприймання музики (спроможність розрізнити гучні та тихі, довгі й короткі, високі та низькі звуки; диференціювати вокальне й інструментальне, сольне, ансамблеве, хорове й оркестрове звучання; здатність до уважного сприймання та виникнення певних музично-слухових уявлень тощо);

2) виконавські здібності (здатність до співу, елементарного виконавства на дитячих музичних інструментах, «акустичних» і пластичних форм музикування), що розглядаються за компенсаторним принципом (наприклад, обмеженість вокальних даних може компенсуватися розвиненістю інструментально-виконавських здібностей);

3) музично-творчі здібності (гнучкість і образність музичного мислення, креативність мистецької самореалізації, музичний артистизм; здатність до вокальної, ритмічної, пластичної імпровізації, елементарного створення музики, «суміжних» видів мистецької творчості тощо).

Уроки музичного мистецтва у молодших класах повинні стимулювати творчий розвиток кожного без винятку молодшого школяра, адже музична діяльність заснована на законах творчості, які передбачають залучення всіх без винятку дітей до реальної співтворчості, інтелектуального діалогу, зумовлюють гармонізацію спілкування, успіх, можливість почуватися вільно. Саме різноманітна музична діяльність сприяє розвитку незалежного мислення, розробленню прийомів співтворчості й інтелектуального напруження, передбачає експериментування дітей, ігри, гнучке й гармонійне поєднання індивідуальної, групової та

колективної форм діяльності як самостійної, так і педагогічно скерованої.

Одна з особливостей різноманітної музичної навчальної діяльності як педагогічного процесу молодших школярів на уроках музичного мистецтва полягає в тому, що дитина не боїться отримати незадовільну оцінку. Спираючись на унікальність і неповторність кожної дитини, педагог-музикант має розвинути отримані нею знання, перетворити їх у її соціальний досвід. Завдяки цьому унеможливується формальний підхід до дитини, фрагментарність у вихованні, інтелектуальні перевантаження.

Висновки. 1. Педагогічний процес на уроках музичного мистецтва сприяє творчому розвитку в молодших школярів, формуванню у них відчуття власної винятковості під час пошуків і створення творчих ідей. Діяльність педагога в цьому процесі має бути органічно пов'язана з діяльністю учнів, їх настроєм і внутрішнім станом.

2. Ефективність уроків музичного мистецтва щодо творчого розвитку молодших школярів визначається появою в них наступних психічних новоутворень, як от:

- самостійної творчої активності (творча мотивація, творчі здібності і вміння);
- уміння свідомо та корисно використовувати свій вільний час із метою гармонійного саморозвитку;
- підвищення особистісного статусу кожної дитини в колективі;
- більш широкого спектру нестандартного мислення;
- розкриття здібностей кожної дитини.

Перспективи подальших наукових розвідок. Зважаючи на вікові психофізіологічні особливості молодших школярів, розвивальний компонент початкової музичної освіти не може повною мірою відтворити весь спектр їхніх творчих можливостей. Зумовлено це тим, що далеко не всі діти наділені творчими задатками, а незначна кількість навчального часу, виділеного на уроки музичного мистецтва, значно ускладнює ефективний творчий розвиток кожного учня, який потребує систематичних і довготривалих занять. Виходячи з цього, доцільно ставити вимоги як до перегляду планування уроків музичного мистецтва у початковій загальноосвітній школі, так і до наповнення їх творчим змістом.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Избранные психологические труды: В 2-х тт. / Б. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 356 с.
2. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – М. : Музыка, 1973. – 95 с.
3. Бабаджан Т. С. Музыкальное воспитание детей раннего возраста / Т. С. Бабаджан. – М. : Наука, 2007. – 217 с.
4. Ветлугіна Н. А. Музичний розвиток дитини / Н. А. Ветлугіна. – К. : Муз. Україна, 1978. – 256 с.
5. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Вища школа, 2000. – 374 с.
7. Кабалевский Д. Б. Прекрасное пробуждает доброе / Д. Б. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1985. – 205 с.
8. Коваль О. В. Проблема психолого-педагогічної діагностики музичних здібностей учнів загальноосвітньої школи / О. В. Коваль // Проблеми мистецької освіти. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – С. 154 – 159.
9. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Ред. Л. М. Проколієнко / Г. С. Костюк. – К. : Рад. Школа, 1989. – 608 с.
10. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості / М. О. Лазарев. – Суми, 1995. – 212 с.
11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев // Избранные психологические труды: в 2-х тт. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – 294 с.
12. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія і практика: [Монографія] / О. В. Лобова. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.

13. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992–2002: збірник наукових праць до 10-ти річчя АПН України. – Частина 1. – Харків : «ОВС», 2002. – С. 95 – 109.
14. Лук А. А. Психология творчества / А. А. Лук. – М. : Наука, 1978. – 258 с.
15. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посібник. – Видання 2-е, перероблене і доповнене / С. Д. Максименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 516 с.
16. Медушевский В. В. Проблема становления музыкального восприятия / В. В. Медушевский // Развитие музыкального слуха, певческого голоса и музыкально-творческих способностей учащихся общеобразовательной школы. – М. : АПН СССР, 1982. – С. 83–86.
17. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 33–34.
18. Назайкинский Е. Логика музыкальной композиции / Е. Назайкинский. – М. : Музыка, 1982. – 319 с.
19. Петровский А. В. Психология. Словарь / А. В. Петровский, М. Ярошевский. – М. : Политгиздат, 1990. – 494 с.
20. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посібник / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – 272 с.
21. Пономарев О. Я. Психология творчества: Тенденции развития психологической науки / О. Я. Пономарев. – М. : Академия, 2010. – 345 с.
22. Роменець В. П. Психологія творчості : навч. посібник для університетів / В. П. Романець. – К., 2001. – 304 с.
23. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі : навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 215 с.
24. Сохор А. Эстетическая природа жанра в музыке / А. Сохор // Вопросы социологии и эстетики музыки. – Л. : Сов. композитор, 1981. – Т. 2. – С. 231–293.
25. Стефіна Н. В. Педагогічна скринька майбутнього вчителя : навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів, методистів, керівників практики середніх та вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів шкіл різного типу / Н. В. Стефіна. – Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. – 328 с.
26. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1985. – 175 с.
27. Теплов Б. М. Психология индивидуальных различий / Б. М. Теплов // Избранные психологические труды : В 2-х тт. – М., 1985. – Т. 1. – 318 с.
28. Яворский Б. Л. Статьи, воспоминания, переписка : В 2-х тт. / Б. Л. Яворский. – М., 1964. – Т. 1. – С. 43.

Н. В. Стефіна

К ПРОБЛЕМЕ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье рассматриваются теоретические положения относительно творческого развития младших школьников на уроках музыкального искусства.

Ключевые слова: творчество, развитие, творческое развитие, младший школьник, урок музыкального искусства.

N. Stefina

TO THE PROBLEM OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN CREATIVE DEVELOPMENT AT MUSIC LESSONS

In the article the theoretical principles of primary school children development at music lessons are defined and the nature of the appointed phenomenon is specified.

Key words: creativity, development, creative development, primary school children, music lesson.